

УДК : 811.133.1'373.612.2'42 :32

МЕТАФОРА КОНЦЕПТУ “ВІЙНА” В СУЧАСНОМУ ФРАНКОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Валентина Міщенко, Вікторія Дубик

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000;*

*Волинський національний університет імені Лесі Українки,
вул. Винниченка, 28, м. Луцьк, 43000*

Проаналізовано найбільш репрезентативну експресивно-семантичну одиницю сучасного франкомовного політичного дискурсу – *метафори* концептуального поля ВІЙНА. Вибір теми дослідження не випадковий, оскільки в політичних текстах, промовах, дебатах опонентів – кандидатів на посаду президента – часто використовують термінологічну лексику зі сфери ВІЙНА. Дослідження концептуального поля ВІЙНА, описаного в термінах метафоричної моделі “ПОЛІТИКА – ЦЕ ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА” з виокремленням і аналізом слотів та ієрархізованих фреймів концепту ВІЙНА (сфери-джерела), перенесених на концепт ПОЛІТИКА (сфери-мішені), є актуальним, особливо сьогодні в період розпаду передвиборчої кампанії чергових президентських виборів 2012 року у Франції.

Ключові слова: концепт, концептуальне поле, концептуальна метафора, метафорична модель, політичний дискурс, фрейм, слот.

Політика – це та сфера людської життєдіяльності, яка завжди й за будь-яких умов цікавила, цікавить і цікавитиме як політиків, так і звичайних громадян. Сьогодні чітко простежується боротьба за владу, за сфери впливу, де використовують різноманітні засоби для досягнення поставленої мети. Одним із них є промови політиків, які прагнуть “зачепити” потрібні “струни” масової свідомості. Зазвичай, вони націлені на перегукування із внутрішніми переконаннями кожного з адресатів.

Характерна особливістю політичного дискурсу – його полемічність, яка виявляється у виборі слів і є “**перенесенням дій із поля бою на театральну сцену**”. Полемічність промови – своєрідна театралізована агресія, спрямована на вплив, навіювання негативного ставлення до політичного суперника. Щоб бути ефективним, політичний дискурс потрібно, на думку дослідників, будувати відповідно до певних вимог воєнних дій. Як і на полі бою, політичний дискурс націлений на знищення “бойової потужності” супротивника – зброї (тобто поглядів та аргументів) й особового складу (дискредитацію особистості опонента). Одним із засобів знищення супротивника під час політичних дебатів є його висміювання задля приниження. Саме метафора належить до інтенсивно використовуваних у політичних дискурсах мовних засобів, здатних відображати політичні перипетії [1].

За нашими спостереженнями, чим нестабільнішою є ситуація в країні й запекліша боротьба за владу, а особливо нині, у час передвиборчих змагань, тим більша

ймовірність використання метафоричних висловів у політичному дискурсі Франції. У руслі сказаного зазначимо, що в політичних текстах цього періоду справді широко використовують лексику зі сфери ВІЙНА. Саме тому ми вважали за доцільне в структурі сучасного франкомовного політичного дискурсу виділити для дослідження найбільше за обсягом концептуальне поле ВІЙНА, що отримує реалізацію в метафоричній моделі “ПОЛІТИКА – ЦЕ ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА”.

За основу дослідження взято працю відомих когнітивістів Дж. Лакоффа та М. Джонсона “Метафори, якими ми живемо”. Принциповим є вивчення власне концептуальної (когнітивної) метафори, під якою розуміють осмислення одного концепту або концептуальної сфери завдяки іншому концепту або сфері, де сфера – це комплекс знань, тематично відмежований від інших комплексів знань [3].

Відповідно до уявлень сучасної когнітивної семантики, метафоричне моделювання – засіб досягнення, рубрикації, презентації й оцінки будь-якого фрагмента дійсності, що відображає національну самосвідомість за допомогою фреймів, слотів, які належать до зовсім іншої понятійної сфери. Військова метафора нав’язує суспільству конфронтаційні стереотипи вирішення проблем, обмежує пошук альтернатив соціального розвитку й вирішення конкретних проблем. Пригадуючи відому приказку “На війні як на війні”, ми часто забуваємо, що метафоричну війну ведуть в умовах миру, а, як відомо, у мирному житті воєнні закони не застосовують. Типова метафорична атака – це всього лише елемент дискусії, мета якої – пошук істини, а не фізичне знищення противника [5].

Під метафоричною моделлю розуміємо деяку динамічну структуру, елементи якої не є сталими, а здатні “грати прихованими смислами” [4] і видозмінюватися. Метафорична модель пов’язує дві поняттєві сфери, одна з яких є добре структурованою та відомою учасникам комунікації – це сфера-джерело функціонування метафоричних номінацій, а інша – сфера-мішень, яка потребує категоризації, пояснення, концептуалізації.

Метафорична модель має фреймово-слотову структуру. Кожен дослідник по-своєму визначає моделі, фрейми й слоти, що їх формують. Актуальним, зокрема, є виокремлення та аналіз концептів, концептуальних метафор і метафоричних моделей як спеціальних інструментів пізнання й пояснення дійсності. Метафорична модель – результат природної, наївної, а не наукової категоризації дійсності, відповідно, й організацію мовного матеріалу всередині метафоричної моделі кожен дослідник виконує по-своєму, вона має різний обсяг.

Матеріалом для дослідження слугували такі інтернет-ресурси політичного спрямування: www.lepoint.fr, www.etudiant.aujourd'hui.fr, www.leparisien.fr. Велику кількість метафор у досліджуваних текстах (тексти ЗМІ, публічні виступи політичних діячів) становлять ті політичні метафори, моделі яких тісно пов’язані з агресивними діями опонентів, оскільки політика – це значною мірою боротьба за владу або вплив.

Аналізований матеріал може свідчити про те, що політична комунікація є “воєнізованою”, що пов’язано з мілітаризацією суспільної свідомості. Відкрита й таємна боротьба між партіями, угрупованнями, особистостями приводить до детального осмислення своїх вчинків, аналізу можливих дій, прогнозування наслідків. Г. Джинджолія зазначає, що ці питання, невіддільно пов’язані з політичними та економічними реаліями, потребують метафоричного осмислення [2].

Інтерпретація політичної діяльності за допомогою концепту ВІЙНА є досить про-

дуктивною. Вона отримує реалізацію завдяки такій метафоричній моделі: “ПОЛІТИКА – ЦЕ ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА”. У її межах нам удалося виокремити такі найбільші за обсягом фрейми:

I. “Початок війни та засоби її ведення”:

1. *Слоти:*

- 1) “мобілізація”;
- 2) “різновиди зброї”.

II. “Воєнні дії та оборона”:

2. *Слоти:*

- 1) “воєнні операції”;
- 2) “учасники війни”;
- 3) “захист”.

III. “Військова могутність”:

3. *Слот “демонстрація сили”.*

IV. “Бій”:

4. *Слот “способи ведення бою”.*

V. “Результати військових дій”:

5. *Слоти:*

- 1) “перемога”;
- 2) “поразка”.

I. Фрейм “початок війни та засоби її ведення” включає слот “мобілізація”, що позначає комплекс заходів, націлених на переведення військових сил (ВС) і державної інфраструктури у військовий стан:

“On va avoir besoin de vous, donc *mobilisation générale!*” a-t-il [*François Hollande*] encore lancé. Le président sortant Nicolas Sarkozy annoncera sa candidature à la présidentielle mercredi soir sur TF1 et aura pour porte-parole de campagne la ministre de l’Écologie Nathalie Kosciusko-Morizet, a-t-on appris mardi auprès d’une source proche de l’Élysée, “www.lepoint.fr”, 14.02.2012;

À la veille de l’entrée en campagne de Nicolas Sarkozy, le patron du parti présidentiel *sonne le rassemblement chez les militants*, “www.lepoint.fr”, 14.02.2012.

Із мікроконтексту бачимо, що вираз “*mobilisation générale*” жито як концептуальну метафору, адже йдеться не про воєнну, а саме про партійну політичну мобілізацію.

Слот “різновиди зброї” можна репрезентувати такими оригінальними метафорами:

● **зброя:**

Ce n’est pas tout à fait le Palais des festivals: ni marches ni tapis rouge. Mais on s’y croirait, à voir ces dizaines de journalistes qui piétinent en grelottant devant la porte en verre du Pavillon, *armés de caméras, de perches et de micros* pour attraper au vol les images de l’arrivée du chef de l’État, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012;

Il faut pourtant *s’armer de patience* pour pénétrer *dans l’enceinte hypermondaine*: les cartons d’invitation et accréditations spéciales ne permettent pas d’éviter les fouilles minutieuses des sacs et le passage par un portique de sécurité, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012.

II. Фрейм “воєнні дії та оборона” представлений слотом “*воєнні операції*”, що містить лексеми на позначення політичної діяльності як певної сукупності стратегічних, тактичних, наступальних та бойових операцій:

● **атака:**

Tout au long du mois de février, le chef de l'État entend *attaquer la gauche* et le FN sur l'immigration, la sécurité et la justice, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012;

“Et lorsqu'il (Nicolas Sarkozy) *attaque Valérie* (sa compagne, NDLR), je (Hollande) dis que je ne veux pas atteindre son niveau, il est trop bas!”, “www.lepoint.fr”, 01.03.2012.

● **удар:**

Quant à Marine Le Pen, elle promet de *frapper un grand coup* lors de son meeting prévu dimanche à Strasbourg, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012.

● **вибух:**

Je (le rappeur Rost) disais aux politiques: attention, les jeunes dans les quartiers sont de plus en plus sous tension, si les choses ne changent pas maintenant, *ça va péter*. Et *ça a explosé*, quelques mois après, “www.lepoint.fr”, 03.03.2012.

Фрейм “**воєнні дії та оборона**” представлений також слотом “*учасники війни*”. Політики, які проводять “воєнні акції”, досить часто отримують загальні назви: *бійці, воїни*:

● **воїни:**

“*L'alliance de militants socialistes et d'indépendantistes basques* est inacceptable! Quelle image donne le PS français lorsqu'on voit *des militants du PS* partager la même haine que des indépendantistes qui ne reconnaissent pas l'intégrité de la République? C'est la preuve d'une grande fébrilité de la part du PS, qui préfère attaquer physiquement Nicolas Sarkozy que de *débattre sur le fond*”, “www.lepoint.fr”, 01.03.2012.

Ведення війни, безумовно, передбачає наявність суперника. Якихось особливих назв він не отримує. Політичні діячі, партії загалом називають *противниками, конкурентами*:

● **конкурент:**

Même discours de Paul Le Guen, pour qui les sarkozystes ont “*déjà désigné en Dominique-Strauss-Kahn l'adversaire* qu'ils redoutent” pour 2012, “www.aujourd'hui.fr”, 14.02.2011;

“Nicolas Sarkozy, *challenger*”, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012;

Les adversaires du chef de l'État sont déjà *dans la riposte*, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012.

Фрейм “**воєнні дії та оборона**” охоплює ще й слот “*захист*”. Політичним діячам, які бажають вижити та перемагти у війні, потрібно вміти захищатися:

● **захисні дії:**

Dans cet entretien, le chef de l'État redit son opposition à trois mesures *défendues par* le candidat PS, à savoir le droit de vote des étrangers aux élections locales, “l'euthanasie légalisée” et le mariage homosexuel, “www.lepoint.fr”, 09.02.2012.

III. Фрейм “**військова могутність**” містить лексеми на позначення фізичної сили в боротьбі за перемогу:

● **демонстрація сили:**

Toutefois, les sondages prédisent avec de plus en plus d'évidence une finale classique, droite-gauche, Sarkozy-Hollande. Le style des deux campagnes s'affirme de plus en plus. “Nicolas Sarkozy veut impressionner, il y a de la *brutalité* dans ses *démonstrations de force*. Mais le pays ne veut pas se faire *brutaliser*. Il veut se faire *apaiser*, mobiliser s'il faut”, estime François Hollande, “www.lepoint.fr”, 01.03.2012.

IV. У структурі фрейму “**бій**” маємо змогу виокремити слот “*способи ведення бою*”:

● **політична атака:**

François Hollande continue de jouer la hauteur face aux attaques frontales de l'adversaire, "www.lepoint.fr", 01.03.2012;

Au menu: *des attaques* en règle sur le thème du "courage" et de la fermeté contre le "laxisme" – dans l'éducation, dans la justice – et "l'assistanat" [*de Nicolas Sarkozy*], "www.lepoint.fr", 03.03.2012.

● **дуелі:**

Pour *reprendre la main dans le duel* qui l'oppose à son challenger PS François Hollande, le chef de l'État a prononcé sur les terres de son ministre des Affaires étrangères, Alain Juppé, un discours *très droitier et offensif*, "www.lepoint.fr", 03.03.2012.

Цікавими є слоти "*перемога*" й "*поразка*" фрейма "**результати військових дій**", які є конверсивами, тобто задають різні концептуалізації тієї самої референтної ситуації. Різниця між ними суто комунікативна: перемога передбачає осмислення ситуації з боку учасника, який здобув перемогу (завдав поразки), тоді як поразка концептуалізує ту саму ситуацію з погляду того, над ким здобуто перемогу (того, хто зазнав поразки).

V. Фрейм "**результати військових дій**" дає змогу виділити слот "*поразка*". Досліджуваний матеріал має багато прикладів на позначення поразки у виборчому процесі:

● **поразка:**

Ce premier tour, Hollande l'a pensé, analyse des scrutins présidentiels précédents à l'appui. L'enseignement qu'il en tire: "La gauche gagne sur l'identité au premier tour, et le rassemblement au second. Si elle fait campagne sur le rassemblement au premier tour, *elle perd [les élections]*", "www.lepoint.fr", 01.03.2012.

Перемога у виборчому процесі представлена численними прикладами. Це дає змогу виділити у фреймі "**результати військових дій**" слот "*перемога*":

En fait, je [*Nicolas Sarkozy*] me suis rendu compte que certains membres de son équipe pensent que François Hollande *a déjà gagné*, que les électeurs des banlieues leur sont déjà acquis et qu'il n'y a pas besoin de faire campagne, "www.lepoint.fr", 03.03.2012;

Si François Hollande l'emporte et qu'il ne s'entoure pas mieux, qu'il ne rompt pas avec la vision paternaliste de son entourage, il y aura de nouvelles émeutes. Et je souhaite qu'il *gagne*, malgré tout, "www.lepoint.fr", 03.03.2012;

Cette enquête résonne comme un coup de tonnerre pour la droite (UMP) et la gauche (PS), tandis que *la présidente du Front national triomphe*, "www.leparisien.fr", 06.03.2011.

Отже, більшість політичних метафор, які формують концепт ВІЙНА, як засвідчив аналіз, є стертими метафорами за суттю. **Активне використання воєнної метафори** відображає особливості національної самосвідомості французького суспільства, у якому домінують вектори тривоги, небезпеки й агресивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – 2002. – № 3. – С. 32–43.
2. Джинджолия Г. П. Политическая метафора как когниция / Г. П. Джинджолия // Динамизм социальных процессов в постсоветском обществе. Материалы II Международного семинара. – Луганск; Цюрих; Женева, 2001. – Вып. 2, ч. 1. – С. 286–290.

3. *Лакофф Дж.* Метафори, котрими ми живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры : сборник / пер. с англ., франц., нем., исп. яз. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–415.
4. *Лакофф Дж.* Когнитивная семантика / Дж. Лакофф // Язык и интеллект. – Сб. / Пер. с англ. и нем. – М.: Прогресс, 1995. – С. 143 – 185.
5. *Чудинов А. П.* Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) / А. П. Чудинов. – Екатеринбург : [б.и.], 2001. – 238 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.philology.ru/linguistics2/chudinov-01.htm>

Стаття надійшла до редколегії 18.03.2012

Прийнята до друку 20.03.2012

THE METAPHOR OF THE CONCEPT “WAR” IN A MODERN FRENCH-SPEAKING POLITICAL DISCOURSE

Valentyna Mishchenko, Viktoria Dubyk

Ivan Franko National University in L'viv,

1, Universytets'ka St., L'viv, 79000;

Lesia Ukrainka Volyn National University,

28, Vynnychenko St., Lutsk, 43000

The article deals with the most representative expressive-semantic unit of the modern french-speaking political discourse – the *metaphor* of the conceptual field WAR. The choice of the research topic is deliberate and has been caused by the frequent use of the terminology of a war sphere in the political texts, speeches, debates of the opponents – candidates for the position of the president. The research of the conceptual field WAR within the terms of a metaphoric model “POLITICS IS PSYCHOLOGICAL WAR” with singling out and thorough analysis of the slots WAR and hierarchy frames of the concept WAR (source-sphere) transformed on the concept POLITICS (target-sphere) is topical nowadays, especially in the period of a rough pre-election campaign of the following presidential elections, which are going to take place in spring 2012 in France.

Key words: concept, conceptual field, conceptual metaphor, metaphoric model, political discourse, frame, slot.

МЕТАФОРА КОНЦЕПТА “ВОЙНА” В СОВРЕМЕННОМ ФРАНКОЯЗЫЧНОМ ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Валентина Мищенко, Виктория Дубик

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, 79000;*

*Волынский национальный университет имени Леси Украинки,
ул. Винниченка, 28 (учебный корпус №7), г. Луцк, 43000*

Проанализировано наиболее репрезентативную экспрессивно-семантическую единицу современного франкоязычного политического дискурса – *метафоры* концептуального поля ВОЙНА. Выбор темы исследования не случайный, поскольку в политических текстах, речах, дебатах оппонентов – кандидатов на пост президента – часто употребляется терминологическая лексика со сферы ВОЙНА. Исследования концептуального поля ВОЙНА, описываемого в терминах метафорической модели “ПОЛИТИКА – ЭТО ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ВОЙНА” с выделением и анализом слотов и иерархических фреймов концепта ВОЙНА (сферы-источника), перенесенных на концепт ПОЛИТИКА (сферы-мишени), кажется нам актуальным, особенно сегодня, в период разжигания предвыборной кампании очередных президентских выборов 2012 г. во Франции.

Ключевые слова: концепт, концептуальное поле, концептуальная метафора, метафорическая модель, политический дискурс, фрейм, слот.